

VÄSTERNORRLANDS MUSEUM

Arkeologisk utredning steg 1, Alby 2025

Ovansjö 2:21 m.fl., Borgsjö socken, Ånge kommun, Medelpad,
Västernorrlands län

Rapport 2025:16
Ida Lundberg

Arkeologisk utredning steg 1, Alby 2025

Rapport nr: 2025:16

Framsidesbild: Ledningsgata längst i SV, arkeolog Thomas Larsson i bild. Foto från NÖ.

Västernorrlands museum

Murbergsvägen 31

871 50 Härnösand

www.vnmuseum.se

ISSN 2000-0111

© 2025 Västernorrlands museum, Härnösand.

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY

Kartor: Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, I2018/00090, © Riksantikvarieämbetets kulturmiljöregister (KMR)

Maps throughout this report were created using ArcGIS® software by Esri. ArcGIS® and ArcMap™ are the intellectual property of Esri and are used herein under license. Copyright © Esri. All rights reserved. For more information about Esri® software, please visit www.esri.com.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	4
Syfte.....	4
Områdesbeskrivning	5
Topografi och naturlandskap	5
Områdets fornlämningsmiljö	7
Äldre kartmaterial.....	8
Tidigare arkeologiska undersökningar	8
Metod	8
Resultat och diskussion.....	9
Steg 1-utredning.....	9
Husgrunden	9
Steg 2-lägen	10
Rekommendation.....	15
Tekniska och administrativa uppgifter	16
Arkivhandlingar.....	16
Referenser	17
Bilaga 1. Registrerade lämningar.....	17
Bilaga 2. Fotolista.....	18

Sammanfattning

Den 5-6 maj 2025 genomförde Västernorrlands museum en arkeologisk utredning i Alby, Ånge kommun. Utredningen föranleddes av Ånge kommuns planer på att etablera en ledning för kylvatten längs en 6 km lång sträcka inom området.

Arbetet inleddes med en översiktlig kartstudie som omfattade såväl historiska som moderna kartor. Efter förarbetet genomfördes en arkeologisk fältinventering.

Landskapet inom undersökningsområdet bestod av igenvuxen åkermark, ängsmark, hyggen, myrmark och skogsmark. Undergrunden utgjordes främst av blockig morän och postglacial silt och vegetationen bestod av tallskog, blandskog och slyskog.

Under utredningen påträffades 1 övrig kulturhistorisk lämning: en husgrund (L2025:5937) efter en lada som syns på flygfoto från 1970-talet. Västernorrlands museum rekommenderar inga ytterligare åtgärder avseende denna lämning.

Inom undersökningsområdet identifierades även 5 ytor som kan vara aktuella för vidare steg 2-utredning.

Syfte

Syftet med den arkeologiska utredningen var att ta reda på om tidigare okända forn- och kulturlämningar fanns inom utredningsområdet och i så fall dokumentera och avgränsa dessa. Utöver synliga lämningar skulle även steg 2-ytor med hög potential för att finna fornlämningar under mark pekas ut.

Resultaten från utredningen ska kunna användas vid Länsstyrelsens fortsatta tillståndsprövning och utgöra underlag inför eventuella kommande arkeologiska åtgärder. Resultaten ska också kunna användas som underlag i verksamhetsutövarens planering.

Områdesbeskrivning

Topografi och naturlandskap

Utredningsområdet (UO) omfattar cirka 1,44 km² och består av en smal, för det mesta 42 m bred, korridor längs en cirka 5,8 km lång sträcka. Området ligger 155-210 m.ö.h, S om Ljungan, mitt emot byn Borgsjö.

Naturlandskapet längs de första 0,4 km sett från SV bestod av svagt NNV-sluttande, blockig moränmark. Områdets vegetation utgjordes av ett hygge efter en tidigare granskog med en undervegetation dominerad av mossa och bärris. Markytan var kraftigt störd av körskador, och markfuktigheten varierade från fuktig till torr.

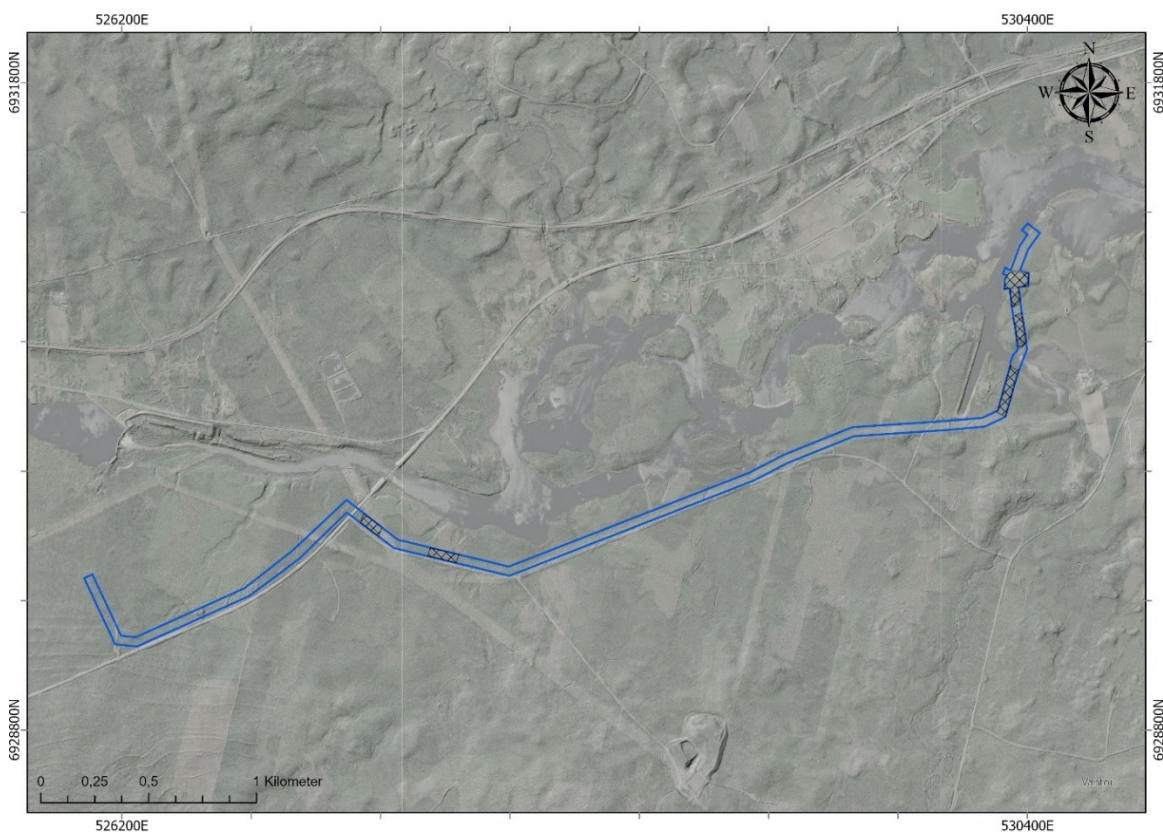
Figur 1. Områdesbild från mossbevuxen, blockig moränmark bevuxen med gran i områdets V del. Foto från Ö.

Den nästkommande 1,2 km långa sträckan är belägen NÖ om det tidigare nämnda området, SV om väg 83. Området utgjordes av flack till småkuperad blockig moränmark, moränmark eller äldre åkermark. Vegetationen bestod av granskog, blandskog samt sly i de igenvuxna åkermarksytorna. Marken var fuktig till blöt, med en undervegetation av mossor, gräs och örter.

Den nästkommande 0,75 km långa sträckan är belägen Ö om det tidigare nämnda området, direkt Ö om väg 83. Området utgjordes av flack till småkuperad postglacial sand och silt med partier av morän och äldre åkermark. Vegetationen inom ytan utgjordes av både slyskog, barrskog och hyggen. I V var en ledningsgata i äldre åkermark där vegetationen utgjordes av mycket tät och delvis liggande björksly. Marken var främst torr med mindre blöta partier och ett mindre vattendrag rinner genom området. Undervegetationen var mossor, bärris, gräs och örter.

Den nästkommande 2,5 km långa sträckan är belägen ÖNÖ om det tidigare nämnda området. Området bestod av flack till småkuperad stenig till blockig morän blandat med äldre igenvuxen åkermark. Vegetationen inom ytan utgjordes av slyskog och barrskog. Marken var fuktig till blöt och undervegetationen bestod av gräs, våtmarksväxter, bärris och mossor.

Den nästkommande 1 km långa sträckan är belägen N om det tidigare nämnda området. Området bestod främst av flack äldre åkermark, sandig silt och myrmark. Inom områdets S del är en mindre sandig ås och längst i N är en igenvuxen åkermark på en höjd. I områdets mitt rinner Råsjöån. Vegetationen inom området bestod av ung granskog, blandskog, barrskog och lövsly. Marken var främst torr med blötare områden kring myrmarkerna och undervegetationen bestod av både gräs, mossor, bärris och våtmarksväxter.

Figur 2. Översiktskarta över utredningsområdet.

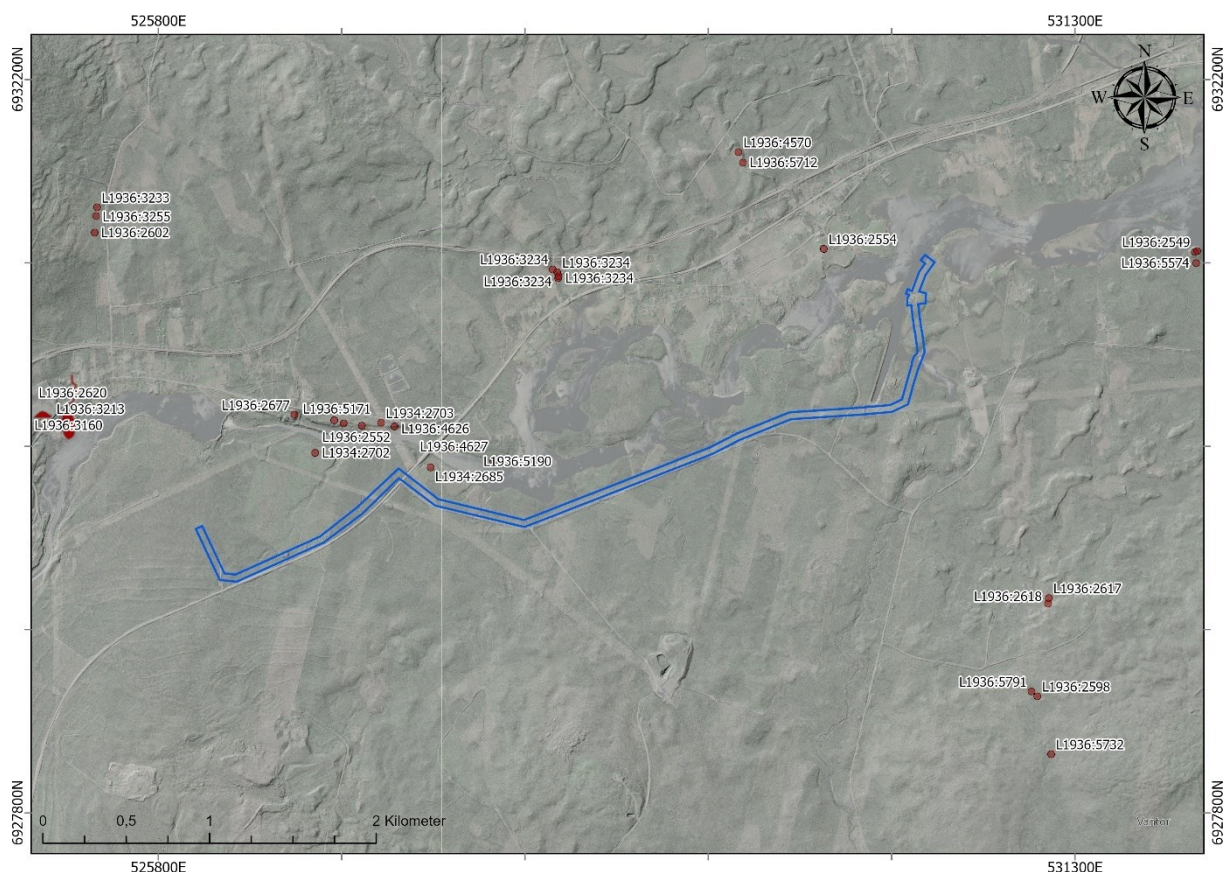
Områdets fornlämningsmiljö

Uo ligger mellan 155-210 m.ö.h., under högsta kustlinjen, vilket betyder att området som äldst varit kustbundet kring 7 800 f.kr. Under stenåldern låg området längst in i en havsvik som senare bildade älven Ljungan. Havsviken och den senare älven har nyttjats till både fiske och som färdled under historisk och förhistorisk tid.

Det finns inte några sedan tidigare registrerade forn- eller kulturlämningar inom uo, men strax S om uo:s V del finns boplatser, fyndplatser och en kolbotten längs Ljungans stränder. Boplatserna är av stenålderskaraktär och platsen utgör ett bra läge för ytterligare stenålderslämningar. Förekomsten av en kolbotten vittnar om nyttjande av området även under historisk tid.

1,5 km Ö om uo finns några stensättningar som kan tyda på aktiviteter under brons eller järnåldern i trakten. 1 km N och S om uo finns även ett antal fångstgropar.

Utredningsområdet ligger inom Jijnjevaerie samebys årstidsland, som har använts under förvinter (november–december), vinter (december–mars) och vårvinter (mars–april). Detta innebär att det finns en potentiell möjlighet att påträffa lämningar efter samisk markanvändning inom området.

Figur 3. Översiktskarta över uo med närbelägna fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar.

Äldre kartmaterial

Enligt äldre historiska kartor finns inga indikationer på bebyggelse eller markutnyttjande inom uo. Kartmaterial från historisk tid samt ortofoton från 1900-talet visar därtill att området inte heller har förändrats nämnvärt under de senaste decennierna. Odlings- och skogsmarkerna framstår som i stort sett oförändrade, bortsett från att delar av den tidigare åkermarken har vuxit igen med sly i modern tid

Tidigare arkeologiska undersökningar

Kraftverksanläggningarna vid Alby och Ringdalen byggdes innan den moderna Fornminneslagen från 1942. Därför har inga antikvariska åtgärder genomförts vid dessa byggen.

Området fornminnesinventerades av Riksantikvarieämbetet första gången år 1966 och andragångsinventerades år 1992. Vid förstagångsinventeringen registrerades ingenting inom utredningsområdet men vid andragångsinventeringen registrerades en fångstgrop, boplatser och fyndplatser i uo:s närområde.

Projektet Skog och Historia, som bedrevs av dåvarande Skogsvårdsstyrelsen inom Västernorrlands län mellan 2001-2007, har inte berört utredningsområdet.

År 2017 genomförde Västernorrlands museum en arkeologisk steg 1-utredning inför en planerad kraftledning mellan Albyforsen, Sillerforsen och Brötesberget, direkt V om N om uo (Loeffler 2017). Vid utredningen registrerades två nya fornlämningar (boplatserna L1934:2703 och L1934:2685) och en övrig kulturhistorisk lämning (kolningsanläggning L1934:2702). Inom uppdraget ingick även att återbesöka samtliga lämningar som låg inom uo för att granska och eventuellt revidera fornlämningarnas status. Dessa lämningar var fångstgrop Borgsjö 235:1 (avfärdades som en rotvälta), 3 förhistoriska boplatser (L1936:4626, L1936:2552 och L1936:5656) och 2 fyndplatser (trindyxa L1936:5171 och båtformig skafthålsyxa L1936:2677) (Loeffler 2017).

Metod

Inför fältarbetet genomfördes excerpering i form av kartstudier av befintligt kartmaterial (ekonomiska kartan, Lantmäteriets historiska kartor, jordartskartor, höjddata) samt tidigare gjorda arkeologiska undersökningar i närområdet. Kartorna studerades för att finna eventuella lämningar och lägen innan fältarbetet startade och för att kunna planera ambitionsnivån i områdets olika delar. Arbetet delades in i en hög och en låg takt beroende på dess byråmässiga fornlämningspotential.

Fältarbetet genomfördes genom att avsöka undersökningsområdena okulärt och med en jordsond. Jordsond användes för att undersöka hur jordlager ser ut under markytan vid misstanke om fornlämning. Jordsond är även ett effektivt redskap för att bedöma osäkra lämningar, spåra konstruktionsdetaljer och tolka jordartsskikten.

Den påträffade lämningen mättes in och dokumenterades med GIS-applikationen Field Maps. Lämningen och undersökningsområdet dokumenterades och fotograferades och lämningens beskrivning finns i tabellform i bilaga 1.

Resultat och diskussion

Uppdraget utfördes som planerat och inleddes med förarbete och därefter fältarbete mellan datumen 6-7 maj 2025. Fältarbetet genomfördes i form av okulär besiktning och inventering. 1 ny övrig kulturhistorisk lämning registrerades och 5 ytor pekades ut för vidare steg 2-utredning.

Figur 4. Översiktskarta med utredningsområdet, registrerade lämningar och möjliga steg 2-lägen.

Steg 1-utredning

Vid steg 1-utredningen registrerades 1 ny övrig kulturhistorisk lämning som utgörs av 1 husgrund från historisk tid (L2025:5937)

Husgrunden

I den NÖ delen av uo registrerades en husgrund (L2025:5937) som visade sig vara en grund efter en lada som syns på flygfoto från 1970-talet. Lämningen låg i en NNV-sluttande

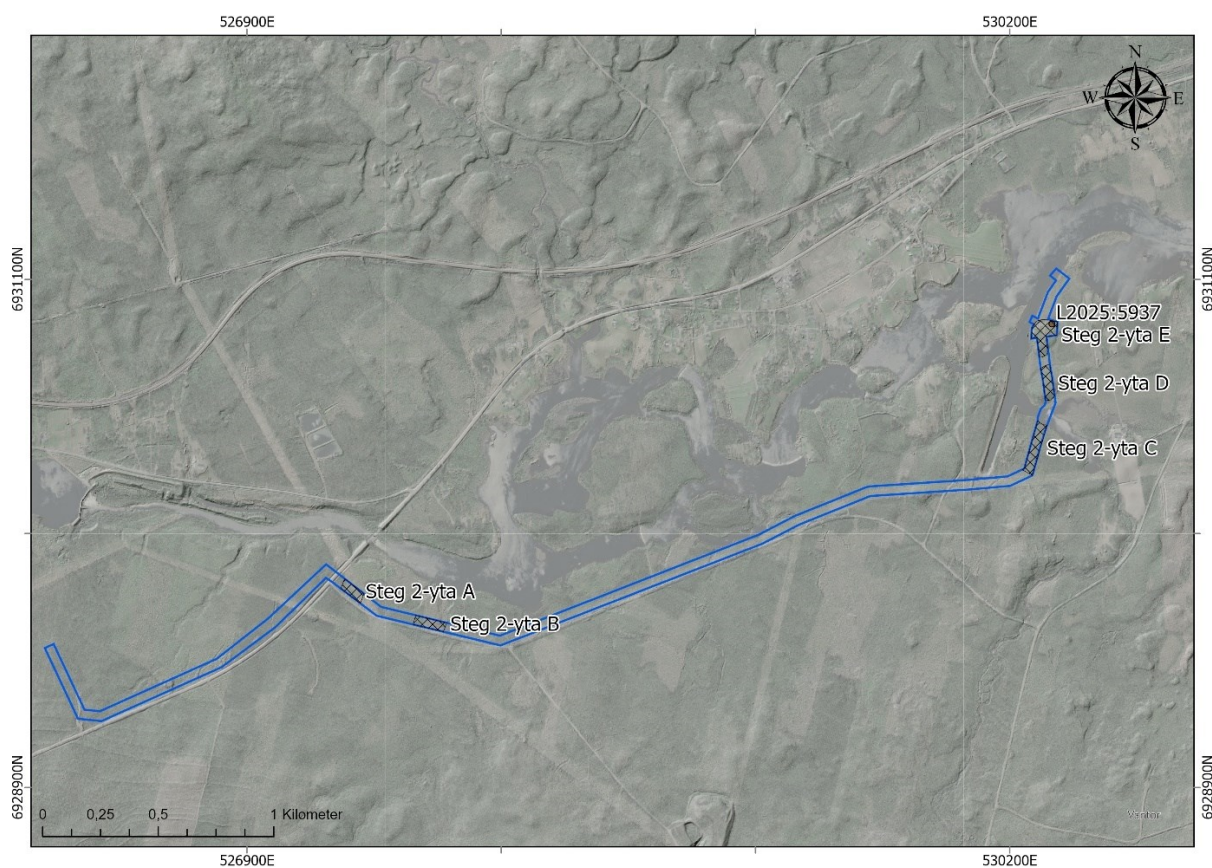
moränbacke, strax utanför tidigare odlingsmark vilket var synligt både i fält och via flygfotot. Det som fanns kvar av ladugrunden var trärester efter golv och väggplankor liggandes på marken. Plankorna visar att ladan inte varit timrad. Det fanns även lite järnskrot omkring lämningen.

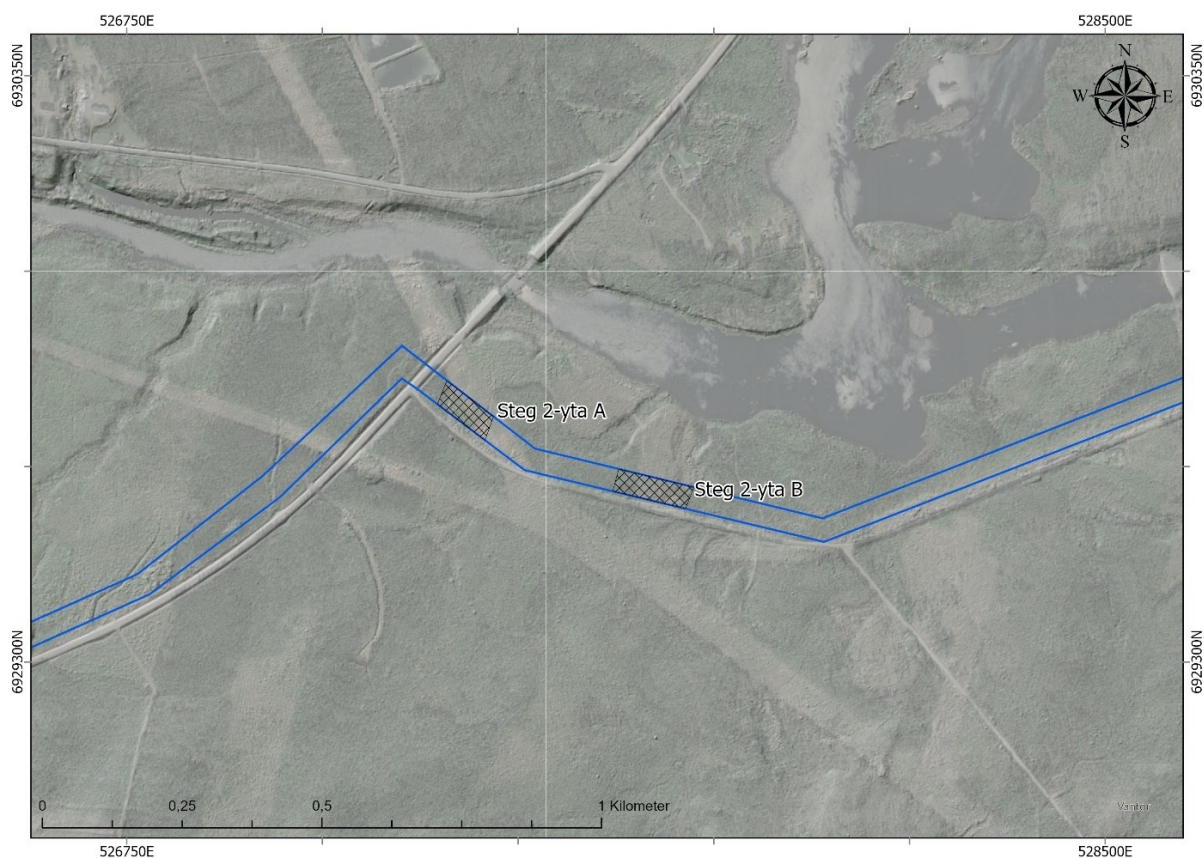
Figur 5. Ladugrund L2025:5937. Foto från NNÖ.

Steg 2-lägen

Inom undersökningsområdet påträffades 5 ytor som efter den okulära besiktningen kan vara aktuella för vidare steg 2-utredning.

Figur 6. Områdeskarta föreställande alla steg 2-ytor med steg 2-yta 1 och 2 i V och steg 2 yta 3, 4 och 5 i Ö.

Figur 7. Områdeskarta över steg 2-yta 1 och 2 i V.

Steg 2-yta A längst i V är delvis belägen både i skogsmark och möjlig äldre åkermark i en ledningsgata. Jordarten bestod av nästintill stenfri postglacial sand och silt och marken var torr vilket tillsammans med närheten till boplatsen L1934:2685 utgör ett bra boplatsläge.

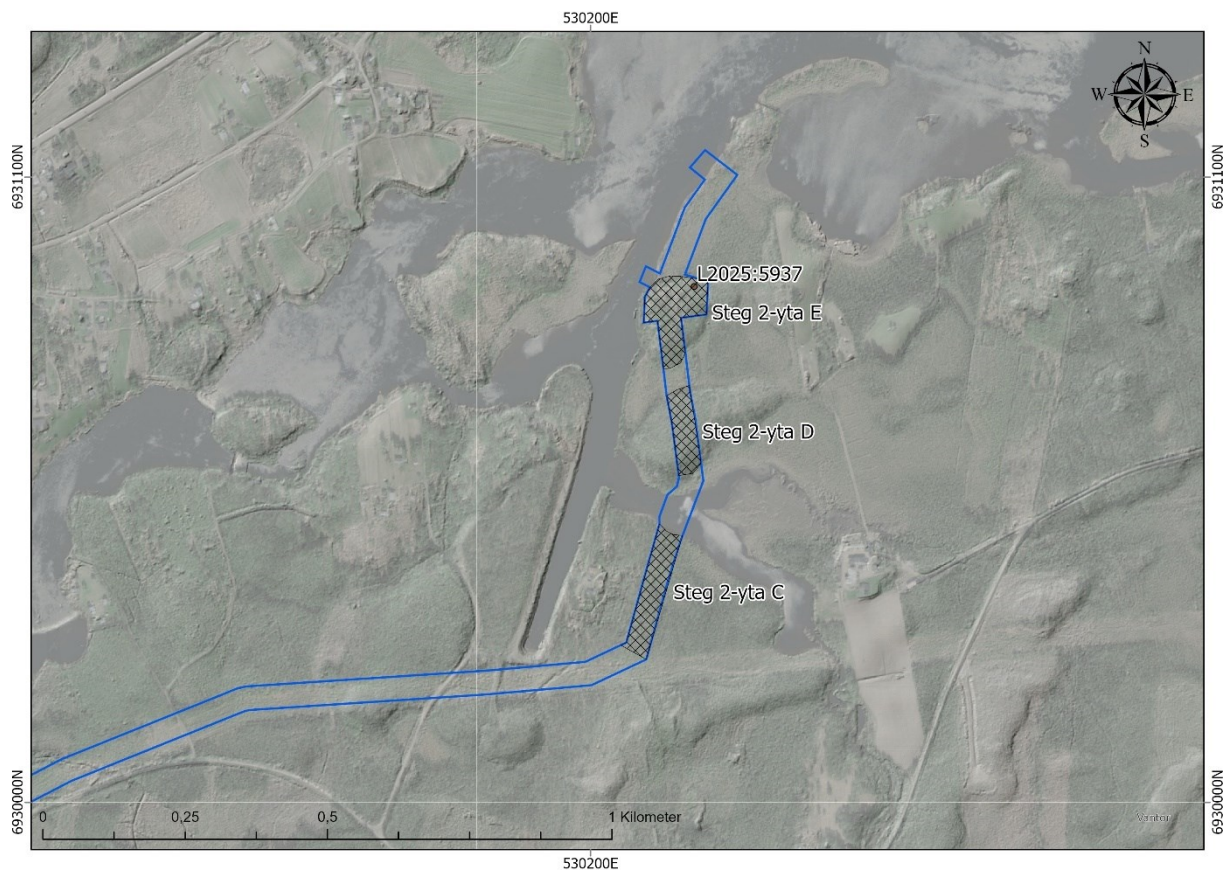

Figur 8. Steg 2-yta A i områdets V del. Foto från NNÖ.

250 m Ö om steg 2-yta A är steg 2-yta B som till största del var belägen i ett hygge med ett mindre parti av barrskog i Ö. Området var småkuperat med ett flertal mindre höjder och marken utgjordes av torr stenfri silt och sand. Strax Ö om området rinner en bäck och ytan ligger endast 100 m från den nutida älvfåran.

Figur 9. Steg 2-yta B i områdets V del. Foto från V.

Figur 10. Områdeskarta föreställande steg 2-yta C, D och E i Ö.

2,6 km Ö om steg 2-yta B är yta C som är belägen i skogsmark bestående av tallskog. Området var till största del flackt med en mindre ås i områdets mitt. Jordarten inom området utgjordes av silt och sand och marken var torr.

Figur 11. Steg 2-läge C i områdets Ö del. Foto från N.

90 m N om steg 2-yta C är steg 2-yta D som är belägen i skogsmark bestående av barrskog. Området utgjordes av en höjd som omgavs av sumpskog och myrmark i N och Ö och älven i V och Råsjöån i S. Jordarten inom området utgjordes av silt och marken var torr.

Figur 12. Steg 2-yta D i områdets Ö del. Foto från SV.

40 m N om steg 2-yta D var steg 2-yta E som var belägen i äldre åkermark/ängsmark som idag är glest bevuxen med äldre granar och sly. Inom ytan ligger även den äldre ladugrunden som registrerades som en ÖKL L2025:5937 inom utredningen. Området utgjordes av en höjd som omgavs av sumpskog i Ö, myrmark i N och S och älven i V. Jordarten inom området utgjordes av silt och marken var torr.

Figur 13: Steg 2-läge E i områdets Ö del. Foto från NNV.

De utpekade steg 2-ytorna utgör alla bra lägen för att kunna finna förhistoriska boplatser och historiska anläggningar relaterade till fisket eller flottningen.

Rekommendation

Västernorrlands museum rekommenderar i första hand att de planerade byggnationerna planeras på så sätt att ladugrunden L2025:5937 kan bevaras. De ytorna som pekats ut till steg 2-utredning rekommenderas att utredas vidare.

Tekniska och administrativa uppgifter

Uppdragsnummer i Fornreg	202500004
Beställare	Ånge kommun
Västernorrlands museum dnr	2024/212
Länsstyrelsens dnr	431-6349-2024
Län	Västernorrland
Landskap	Medelpad
Kommun	Ånge
Socken	Borgsjö
Fastighet	Ovansjö 2:21, 2:118, 2:198, 2:115, 6:1, 25:8, 1:341, 1:395, 1:414, 2:49, 13:4, 16:1, 1:217, 1:341, 1:395, 2:78, 1:168, 1:274, och 2:91
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Koordinater mittpunkt	N 6 929 740 E 528 508
Höjd över havet	155-210 m.ö.h.
Fältarbetstid	20250506-20250507
Fältpersonal	Ida Lundberg (projektledare), Thomas Larsson
Rapportsammanställning	Ida Lundberg
Kartering	Field Maps, programvara ArcGIS Pro

Dokumentationsmaterial i form av fotografier, mätfiler och beskrivningar förvaras på Västernorrlands museum.

Arkivhandlingar

Ärendet förvaras i arkivet på Västernorrlands museum.

I ärendet ingår förfrågan om undersökningsplan och kostnadsberäkning, beslut samt andra relevanta handlingar.

Referenser

Loeffler, D. *Arkeologisk utredning steg 1 och KMKB inför planerad kraftledning mellan Albyforsen, Sillerforsen och Brötesberget inom Borgsjö socken, Medelpad Ånge kommun, Västernorrlands län*. Rapport 2017:20. Härnösand: Västernorrlands museum.

Bilaga 1. Registrerade lämningar

L.nr.	Lämningstyp	Beskrivning	Antikvarisk bedömning
L2025:5937	Husgrund, historisk tid	Ladugrund, kvadratisk (V-Ö), 7x8 m st och 0,1 m h. Bestående av väggplankor och enstaka golvplankor. I anläggningens S del finns järnskrot.	Ö.k.l.

Bilaga 2. Fotolista

Bildnr	Motiv	Sett från
1	Husgrund, L2025:5937	NÖ
2	Husgrund, L2025:5937	NNÖ
3	Kraftledningsgata strax NÖ om väg 83, steg 2-yta 1	SV
4	Hygge uo längst i V	SSE
5	Hygge uo längst i V	NNV
6	Skog strax V om väg 83	Ö
7	Äldre åkermark invid ledningsgatan strax NÖ om väg 83, steg 2-yta 1	NNV
8	Båt eller flottningslämning utanför uo längst i N. Arkeolog Thomas Larsson i bild	SÖ
9	Båt eller flottningslämning utanför uo längst i N	SÖ
10	Krossat grus på marken intill båt eller flottningslämning utanför uo längst i N	ÖSÖ
11	Båt eller flottningslämning utanför uo längst i N	S
12	Äldre åkermark, steg 2-yta 5	N
13	Äldre åkermark, steg 2-yta 5. Arkeolog Thomas Larsson i bild	VSV
14	Äldre åkermark, steg 2-yta 5	VSV
15	Trärest kvar i marken från husgrund L2025:5937	S
16	Trärest kvar i marken från husgrund L2025:5937	V
17	Äldre åkermark, steg 2-yta 5	NNV
18	Ledningsgata längst i SV	Ö
19	Ledningsgata längst i SV	NÖ
20	Flack, siltig skogsmark, strax S om Nåsjoån. Steg 2-yta 3	N
21	Blöt äldre åkermark i den V ledningsgatan	Ö
22	Hygge längst i VSV	SÖ
23	Hygge längst i VSV, arkeolog Thomas Larsson i bild	NV
24	Siltig skogsmark, strax N om Nåsjoån. Steg 2-yta 4	SV
25	Hygge omkring 0,4 km ÖSÖ om väg 83. Steg 2-yta 2	V
26	Vattendrag inom uo, 0,5 km SÖ om väg 83	V
27	Lingonris	
28	Boplat L1934:2685 strax NNÖ om uo	VNV
29	Boplat L1934:2685 strax NNÖ om uo	VNV
30	Boplat L1934:2685 strax NNÖ om uo	VNV
31	Boplat L1934:2685 strax NNÖ om uo	NNV
32	Boplat L1934:2685 strax NNÖ om uo	VNV
33	Boplat L1934:2685 strax NNÖ om uo	VNV

1.jpg

2.jpg

3.jpg

4.jpg

5.jpg

6.jpg

7.jpg

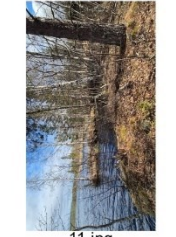
8.jpg

9.jpg

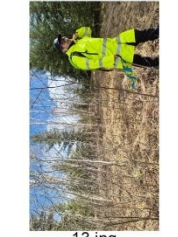
10.jpg

11.jpg

12.jpg

13.jpg

14.jpg

15.jpg

16.jpg

17.jpg

18.jpg

19.jpg

20.jpg

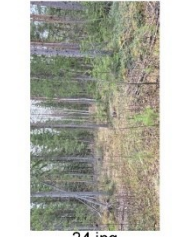
21.jpg

22.jpg

23.jpg

24.jpg

25.jpg

26.jpg

27.jpg

28.jpg

29.jpg

30.jpg

31.jpg

32.jpg

33.jpg